

PRINCIPS "LIKUMA NEZINĀŠANA NEATBRĪVO NO ATBILDĪBAS" KRIMINĀLTIESĪBĀS

Mg. iur. **Māris Leja**, Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurors

Princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" nāk no romiešu tiesībām. Vēsturiski tas radies šādi: pirmās cilvēku laicīgās tiesības izpaudās kā ieraduma tiesības, kas bija zināmas katram. Gadījumos, kad tiesības radās tautas sapulcēs, tās bija zināmas katram pilngadīgam sapulces loceklim. Ja kāds nebija gājis uz sapulci un tādēļ nezināja tur noteiktās tiesības, viņš pats bija šajā nezināšanā vainīgs un nekādus iebildumus nevarēja celt. Vispārīgi runājot, senās tiesības nebija sarežģītas, tās bija katram saprotamas.¹ Tomēr mūsdienām šis skaidrojums neder. Pat jurists, lai cik nopietni viņš būtu studējis tiesības, nezina visus likumus. Tāpēc, saglabājot šo principu, šis skaidrojums saskatīts tajā, ka likuma spēks stipri mazinātos, ja noteiktu pretējo vai pieļautu plašus izņēmumus no šī principa. Līdz ar to individuālā interese jāpurē kolektīvajai.²

Foto: Boriss Koļesņikovs

Maldība par tiesībām iespējama divos līmeņos – atsevišķas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes līmenī un noziedzīga nodarījuma kopvērtējuma līmenī.

Šis princips pašlaik nostiprināts Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 2. panta otrajā daļā: neviens nevar aizbildināties ar

oficiālajā izdevumā publicēto tiesību aktu vai oficiālo paziņojumu nezināšanu.

Tomēr vai šim principam mūsdienās ir absolūts raksturs? Atbilde uz to ir noliedzoša. Piemēram, tā ierobežošana var balstīties uz tiesiskās paļāvības principu, kuram ir konstitucionāli tiesisks rangs. Šis princips sīkāk paskaidrots, piemēram, Administratīvā procesa likumā (sk. šī likuma 10. p.). Viena no šī principa izpausmes formām ir uzziņa par savām tiesībām. Ja uzziņas adresāts rīkojies atbilstoši viņam izsniegtajai uzziņai, iestādes vēlāk izdotais administratīvais akts, kas attiecas uz jautājumu, par kuru uzziņa sniegta, nevar būt adresātam nelabvēlīgāks arī tad, ja iestāde vēlāk konstatē, ka uzziņa nav bijusi pareiza (sk. Administratīvā procesa likuma 101. p. 2. d.). Tātad, ja persona maldījusies par tiesībām, balstoties uz šādu uzziņu, tas nevar kaitēt viņai, tiesa gan, ar nosacījumu, ja šī paļāvība ir aizsargājama.³

Arī civiltiesībās atzīts, ka dažos gadījumos princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" ir ierobežojams. Jau Latvijas pirmskara civiltiesiskajā literatūrā norādīts, ka tur, kur netaisnība skaidri par sevi kliez, tiek darīts izņēmums konkrēta cilvēka labad. Izņēmuma veidā likuma nezināšana netiek pierakstīta par vainu, ja tam, kas maldījies, nav bijis iespējams iegūt attiecīgās tiesiskās zināšanas (Baltijas Vietējo civillikumu kopojs 2956. p.).⁴ Lai gan pašlaik Civillikumā analogas normas nav, tomēr arī mūsdienās norādīts, ka šī principa absolutizēšana nebūtu pareiza, ja tā konsekventa un burtiska piemērošana rada klaji netaisnīgu rezultātu. Tāpēc, iztulkojot to kopsakarā ar Civillikuma 1. pantu, tas nepieciešamības gadījumā sašaurināms savā saturā.⁵

Ja civiltiesībās un administratīvajās tiesībās šim principam nav absolūta rakstura, tas liek aizdomāties par tā piemērošanas ierobežojumiem arī krimināltiesībās. Tāpēc divu rakstu sērijā tiks apskatīti gadījumi, kuros princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" nedarbojas krimināltiesībās.

Maldība par tiesībām divos līmeņos

Iepazīstoties ar situāciju Latvijas tiesu praksē, konstatējams, ka daļā gadījumu tiesas, notiesājot apsūdzēto, atsaukušās uz principu – likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības.⁶ Turpretim daļā gadījumu maldība par tiesībām nav atzīta par pietiekamu notiesājoša sprieduma taisīšanai. Piemēram, kasācijas instances tiesa atcēla notiesājošu spriedumu, ar kuru apsūdzētais notiesāts par zādzību, jo nav analizētas apsūdzētā liecības, ka viņš nav uzskatījis, ka paņēms svešu mantu. Apsūdzētais bija norādījis, ka uzskatījis sevi par nozagto mantu faktisko īpašnieku, jo tās iegādājies viņa mirušais tēvs – cietušais brālis, bet mantojuma lieta vēl nav izskatīta.⁷ Notiesājošais spriedums atcelts, lai gan juridiski apsūdzētais nebija paņēmis savu mantu, jo mantojuma masa ir patstāvīga juridiskā persona un tās sastāvā ietilpstošā kustamā manta ir sveša līdzmantiniekam, kamēr šī masa nav sadalīta starp viņiem un tiem nodota.⁸ Tātad tas, ka objektīvi apsūdzētais patvaļīgi paņēmis svešu mantu, nebija pietiekami notiesājošam spriedumam, jo nebija analizēti apstākļi par nodarījuma subjektīvo pusi, respektīvi, vai cietušais apzinājās, ka paņēms svešu mantu.

Citi piemēri – lietā, kurā par Krimināllikuma (turpmāk – KL) 318. panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu apsūdzība bija celta tiesu izpildītājam par piespiedu piedziņas procesā pieļautiem izsoles izsludināšanas pārkāpumiem, kasācijas instances tiesa, atzīstot, ka attaisnojošs spriedums taisīts pamatoti, norādīja, ka tiesas nav konstatējušas, ka atsevišķa normatīva akta neprecīza ievērošana liecinātu par apsūdzētās ļaunprātīgu rīcību.⁹ Savukārt lietā, kurā apsūdzība bija celta pašvaldības policijas darbiniekam par KL 317. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu par nepamatotu personas aizturēšanu, kasācijas instances tiesa, atzīstot, ka attaisnojošs spriedums taisīts pamatoti, piekrita apelācijas instances tiesas viedoklim, ka amatpersonas nepareizs lēmums uzreiz nerada kriminālatbildību.¹⁰

Šī atšķirīgā pieeja, iespējams, var radīt neizpratni, jo īpaši tāpēc, ka praktiķiem labi zināms krimināltiesību teorijā minētais princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" un saistībā ar šo principu paustais viedoklis, ka šāda kļūda (maldība) neietekmē kriminālatbildību.¹¹ Var pat teikt, ka šī tēze no studiju laikiem katram juristam ir vispār zināma. Vai tas nozīmē, ka praksē tiek ignorētas teorijas atziņas vai otrādi – kaut kas līdz galam nav pārdomāts teorijā?

Atbilde uz šo jautājumu ir šāda – teorijā pausto viedokli nevar absolutizēt. Tiesas pamatoti dažos gadījumos atkāpjas no principa "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības". Gadījumiem, kuros tiesas parasti atkāpjas no šī principa, ir būtiska atšķirība no gadījumiem, kuros tiesas šo principu piemēro, proti, maldība par tiesībām notikusi dažādos līmeņos. Gadījumos, kad tiesas atkāpjas no principa "likuma

nezināšana neatbrīvo no atbildības", maldība par tiesībām attiecas uz apstākļiem, kas atbilst kādai atsevišķai noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmei (un līdz ar to trūkst nodoma). Savukārt gadījumos, kuros tiesas parasti piemēro šo principu, maldība par tiesībām attiecas uz nodarījuma kopvērtējumu. Otrajā gadījumā persona pareizi uztver visus apstākļus, kas attiecas uz noziedzīga nodarījuma objektīvo sastāvu (un līdz ar to apzinās visu to, kam jābūt aptvertam ar nodomu),¹² taču maldīgi uzskata, ka nodarījums ir tiesiski atļauts.

Turpinājumā šī viedokļa pamatojums.

To, ka maldība, kas mūsu krimināltiesību teorijā tiek dēvēta par faktisko kļūdu, var ietvert sevī maldību par tiesībām (un līdz ar to izslēgt nodomu), skaidrojams ar to, ka atkarībā no konkrētās noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes īpatnībām, izvirzāmas atšķirīgas prasības nodoma intelektuālā elementa (apzināšanās) konstatēšanai. Dažkārt intelektuālā elementa konstatēšanai nepieciešama vismaz elementāra juridiska izpratne vai vismaz intelektuāls vērtējums. Personas kļūdainais juridiskais priekšstats lai gan ne vienmēr, taču vismaz dažreiz liedz apzināties apstākļus, kas atbilst attiecīgajai noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmei, kā rezultātā pietrūkst nodomam nepieciešamās psihiskās attieksmes pret konkrēto noziedzīgo nodarījuma objektīvo pazīmi (KL 8. p. 2. d.). Šādos gadījumos princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" nedarbojas, jo to liedz KL 8. panta otrās daļas nosacījums.

Šāda situācija ir visos iepriekš minētajos piemēros, kuros nepareiza likuma izpratne, ko pieļāvis apsūdzētais, bija iemesls notiesājoša sprieduma atcelšanai vai attaisnojoša sprieduma negrozīšanai. Kasācijas instances tiesa pamatoti atcēlusi notiesājošu spriedumu par zādzību. Pamatojums – pazīme "svešs" nozīmē ko tādu, kas ir citas personas īpašumā (vai līdzīpašumā).¹³ Ja nepareiza juridiska vērtējuma dēļ persona uzskata, ka manta pieder viņai, nevis citai personai, viņas nodoms neaptver pazīmi "sveša manta", jo zādzībā nodoma konstatēšanai nav pietiekami, ja persona zina apstākļus, no kuriem izriet, ka manta ir sveša. Personai no šiem apstākļiem pašai jāizdara secinājums, ka lieta pilnībā vai daļēji pieder citam.¹⁴ Kasācijas instances tiesa pamatoti atstājusi negrozītus arī attaisnojošos spriedumus – ja tiesu izpildītājs piespiedu piedziņas procesā vai policists, aizturot personu, kļūdaini uzskata, ka rīkojas tiesiski, neviens no viņiem neapzinās, ka notiek dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana vai piešķirto pilnvaru acimredzama pārkāpšana.

Tikai tad, ja persona pilnībā apzinājusies visus tos apstākļus, kas nepieciešami nodoma konstatēšanai, taču maldījusies par nodarījuma juridiskajām sekām, piemēram, maldīgi uzskatot, ka nodarījums ir tiesiski atļauts, pieļauta maldība par tiesībām nodarījuma kopvērtējuma līmenī, kas ir juridiska kļūda un parasti

neietekmē kriminālatbildību. Tikai šādos gadījumos sāk darboties princips “likuma nezinašana neatbrīvo no atbildības” (ar dažiem izņēmumiem, kas tiks apskatīti nākamajā rakstā).

Tātad abu maldības veidu apzīmējumi Latvijas krimināltiesību teorijā – faktiskā un juridiska kļūda – nesniedz skaidru priekšstatu par to, uz kādiem maldības gadījumiem tie attiecas, un ir pat maldinoši, jo var radīt nepareizu iespaidu, ka jebkāda maldība par tiesībām ir juridiska kļūda. Salīdzināšanai vāciski runājošajās zemēs faktiskā kļūda tiek dēvēta kā maldība par lietas apstākļiem, nodarījuma apstākļiem, nodarījuma sastāva apstākļiem vai nodarījuma ainu apstākļiem (*Sachverhaltsirrtum, Tatumstandsirrtum, Tatbestandsirrtum, Tatbildirrtum* – vācu val.).

Noziedzīga nodarījuma sastāva aprakstošās (deskriptīvās) un normatīvās pazīmes

Plašāka teorētiskā bāze jautājumā par to, ciktāl nodoma konstatēšana nozīmē ir personas veiktajam juridiskajam vērtējumam, sniegta Vācijas, Austrijas un Šveices tiesību zinātnē un praksē.

Saskaņā ar valdošo viedokli tiek nošķirtas divas noziedzīga nodarījuma objektīvo pazīmju grupas – aprakstošās (deskriptīvās) un normatīvās. Atkarībā no tā, vai pazīme ir aprakstoša vai normatīva, atšķirīgi ir nosacījumi nodoma intelektuālā elementa konstatēšanai.

Zināšanai, kas pieder nodomam (*zum Vorsatz gehörende Wissen* – vācu val.), ir skaidri jāatklāj izdarītājam viņa rīcības nozīmē. Šo izpratni par aprakstoša rakstura pazīmēm izdarītājs iegūst, apstākļus nepastarpināti uztverot ar maņām,¹⁵ t.i., redzi, ožu, dzirdi, garšu un tausti (biežāk ar redzi vai dzirdi). Pie aprakstošām pazīmēm pieskaitāmas, piemēram, ēka, atņemt,¹⁶ braukšana,¹⁷ cilvēks,¹⁸ dzīvnieks.¹⁹ Atšķirīga situācija ir ar noziedzīga nodarījuma sastāva normatīvajām pazīmēm. Šeit vienīgi apstākļu zināšana nav pietiekama. Nodomam nepieciešamai zināšanai papildus vajadzīgs izdarītāja vērtējums, kuram tomēr nav jāsakrīt ar tiesneša eksakto juridisko vērtējumu (subsumpciju).²⁰ Pie normatīvajām pazīmēm pieskaitāmas, piemēram, svešs, amatpersona, publisks dokuments,²¹ mantisks zaudējums,²² nelikumīga uzturēšanās valstī.²³

Tātad nodoma intelektuālais elements (zināšana) nozīmē aprakstošo pazīmju uztveršanu ar maņām un normatīvo pazīmju intelektuālu izpratni.²⁴ Ja pazīme apraksta reālās pasaules priekšmetus vai norises, nodomam parasti nepieciešama tikai šo faktisko apstākļu zināšana, šos apstākļus uztverot ar maņām. Savukārt, ja pazīmi raksturo spēcīgs normatīvais elements, šīs pazīmes būtība personai atklājas vienīgi ar intelektuālas izprašanas aktu, kā arī zināmu juridisku vērtējumu.

Šāds pazīmju dalījums minēts arī Latvijas juridiskajā literatūrā. J. Neimanis norādījis: tiesību

normas aprakstoša pazīme ir tāda, kuras saturu var noteikt ar apzinātas cilvēciskas uztveres palīdzību un nav obligāts juridisks vērtējums, piemēram, “noslēpšana” KL 190. pantā. Turpretim normatīva pazīme ir tāda, kuras satura noteikšanai cilvēciskā uztvere nav pietiekama, bet papildus izdarāms uztvertā fakta juridisks novērtējums.²⁵

Lai gan pazīmju dalījums aprakstošajās un normatīvajās Vācijā, Austrijā un Šveicē ir ļoti izplatīts, tomēr vienlaicīgi atzīts, ka tīrā veidā tās tomēr gandrīz nav sastopamas. Piemēram, pat tādas pazīmes kā cilvēks (*Mensch* – vācu val.) un lieta (*Sache* – vācu val.) robežgadījumos nav nosakāmas bez juridiska vērtējuma palīdzības.²⁶ Piemēram, no kura brīža un līdz kuram brīdim var runāt par cilvēku likuma izpratnē, nav jautājums, kas noskaidrojams ar maņām, bet gan ar vērtējumu (intelektuālu izpratni).²⁷ Tas pats sakāms, lai atbildētu uz jautājumu, vai suns ir lieta zādzības sastāva izpratnē (Vācijas Kriminālkodeksa (turpmāk – StGB) 242. p.).²⁸ No otras puses, daudzām šķietami normatīvajām pazīmēm piemīt zināms deskriptīvs (aprakstošs) elements. Piemēram, dokuments (*Urkunde* – vācu val.) eksistē ne tikai pēc tā satura. Tam piemīt arī zināms ar maņām uztverams materiāls (lietišķs) pamats. Tāpēc svarīgi apzināties, ka lielākā daļa pazīmju ir normatīvu un aprakstošu elementu sajaukums, kurās pārsvaru brīžiem iegūst viens, bet brīžiem otrs faktors.²⁹ Ņemot vērā, ka aprakstošās un normatīvās pazīmes tīrā veidā sastopamas ļoti reti, lielākajā daļā gadījumu nepieciešams ar maņām uztvert pazīmes aprakstošos elementus un intelektuāli apzināties tās normatīvos elementus. Piemēram, dokumenta iznīcināšana (Vācijas StGB 274. p.) nepieciešams: 1) lai persona pamanītu, ka kopā ar laikrakstiem viņa krāsnī iemet dokumentu; 2) lai persona saprastu gan to, ka dokuments tai nepieder, gan to, ka dokuments pilda pierādīšanas funkciju.³⁰

Arī Latvijas juridiskajā literatūrā izteikts viedoklis, ka, ieskatoties likumā, ne vienmēr ir skaidrs, vai interesējošā ir aprakstoša vai normatīva pazīme. Tas tādēļ, ka aprakstošās un normatīvās pazīmes nav viena otru izslēdzoši jēdzieni. Tāda ir, piemēram, pazīme “darbnespējīga persona” KL 40. pantā, kas var būt gan objektīvi uztverama, gan arī likumdevēja normatīvi novērtēta.³¹

Normatīvo pazīmju apzināšanās (teorijas apskats)

Nepareizs priekšstats par normatīvajām pazīmēm ne vienmēr izslēdz nodomu.³² Lai gan šo pazīmju apzināšanās nosacījums parasti ir elementārs juridisks vērtējums, tomēr tas nav pielīdzināms jurista vērtējumam. Šajā sakarā vāciski runājošās valstīs tiek lietots termins – nespeciālista paralēlais vērtējums (*Parallelwertung in der Laiensphäre* – vācu val.): šis nespeciālista paralēlais vērtējums nozīmē, ka personai jābūt vienīgi atbilstošam priekšstatam

par savas rīcības sociālo nozīmi (*Vorstellung von der sozialen Bedeutung* – vācu val.). Savukārt pazīmei raksturīgais juridiskais vērtējums jāveic tikai tādā mērā, kādā tas iespējams ar juridiskām zināšanām neapveltītai personai. Prasīt ko vairāk nozīmētu, ka tišus noziedzīgus nodarījumus varētu izdarīt vienīgi juristi un citas personas, kurām piemīt vairāk vai mazāk gadījuma rakstura juridiskas zināšanas. Šāds “paralēlais vērtējums” ir pietiekams nodomam, jo nodoma priekšmets ir nevis juridiski termini vai nodarījuma prettiesiskums, bet gan apstākļi, t.i., ārējie fakti, ieskaitot to sociālo nozīmi. Ja persona nespeciālista vērtējumā saprot savas rīcības sociālo nozīmi (saturu), viņa rīkojas ar nodomu arī tad, ja kļūdās par precīzu juridisku kvalifikāciju.³³ Spēkā esošajās krimināltiesībās nodoms (no intelektuālā elementa puses) veidots nevis kā juridiskā aizlieguma zināšana, bet gan rīcības sociālās nozīmes zināšana.³⁴

Turpretim, ja kāds kontekstā ar normatīvajām pazīmēm nesaskata lietas apstākļu elementa sociālo saturu (*den sozialen Gehalt eines Sachverhaltselementes* – vācu val.) tāpēc, ka maldās par tiesību normām, viņam trūkst nodoma attiecībā uz šo pazīmi. Šādā gadījumā konstatējama maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda).³⁵

Tas ir valdošais viedoklis ne vien tiesību zinātnē, bet arī tiesu praksē. Piemēram, Šveices Federālā Augstākā tiesa atzinusi, ka saskaņā ar tiesību teoriju un tiesu praksi maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda) ir ne vien maldība par aprakstošām pazīmēm, bet arī maldīgs priekšstats par normatīvajām pazīmēm.³⁶ Analogi atzinusi Austrijas Augstākā tiesa: saskaņā ar Austrijas StGB 5. panta pirmo daļu ar nodomu rīkojas tas, kurš vēlas apstākļu kopuma izpildīšanos, kas atbilst likumā paredzētam noziedzīga nodarījuma sastāvam. Jau no nodoma definīcijas, kas dota StGB 5. panta pirmajā daļā, izriet, ka maldība par nodarījuma ainu (*Tatbildirrtum* – vācu val.), pie kā pieder arī maldība par normatīvo pazīmi, izslēdz nodomu.³⁷ Maldība par noziedzīga nodarījuma sastāva normatīvo pazīmi (kā maldība par nodarījuma ainu apstākļiem) pārbaudāma jau noziedzīga nodarījuma sastāva subjektīvās puses līmenī.³⁸

Tātad nav pareizs apgalvojums, ka kļūdaini juridiski vērtējumi vienmēr ir juridiska kļūda. Svarīgi ir: ja nodarījuma apstākļa sociālā nozīme saprotama bez to aprakstošā tiesību jēdziena zināšanām, kļūdaina juridiska interpretācija neietekmē nodoma konstatēšanu (un attiecīgi ir juridiska kļūda). Turpretim, ja kļūdaini juridisks viedoklis aizplīvuro (aizsedz) nodarījuma sociālo nozīmi (piemēram, persona domā, ka paņēmu savu, nevis svešu mantu), šāda maldība izslēdz nodomu attiecībā uz konkrēto normatīvo pazīmi.³⁹

No praktiskā viedokļa jāņem vērā arī tālāk minētais: ja persona atsauca uz kļūdainu viedokli tiesību jautājumā, vispirms jāpārbauda, vai šim apgalvojumam

vispār piešķirama ticamība. Ja šim apgalvojumam nav piešķirama ticamība, nav konstatējama nedz maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), nedz par noziedzīga nodarījuma juridiskajām sekām (juridiskā kļūda). Tikai tad, ja personas atsaucei

Ja persona atsauca uz kļūdainu viedokli tiesību jautājumā, vispirms jāpārbauda, vai šim apgalvojumam piešķirama ticamība. Ja šim apgalvojumam nav piešķirama ticamība, nav konstatējama nedz maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), nedz par noziedzīga nodarījuma juridiskajām sekām (juridiskā kļūda). Tikai tad, ja šim apgalvojumam piešķirama ticamība, atkarībā no tā, kurā no līmeņiem pieļauta maldība, jāizlemj jautājums par maldības veidu.

uz kļūdainu viedokli tiesību jautājumā piešķirama ticamība, atkarībā no tā, kurā no līmeņiem pieļauta maldība, jāizlemj jautājums par maldības veidu. Kā minēts iepriekš, maldība atsevišķas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes ietvaros ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), bet maldība nodarījuma kopvērtējuma līmenī ir juridiska kļūda, kas nodomu neizslēdz.

Ja persona savu rīcību uzskata par tiesiski atļautu, praksē ne vienmēr viegli nošķirt, kurā no šiem līmeņiem pieļauta maldība. Vācijas Federālā Augstākā tiesa vairākos nolēmumos atzinusi, ka šī norobežošana starp abiem maldības veidiem, īpaši noziedzīgos nodarījumos ar izteikti spēcīgām normatīvajām pazīmēm, var būt komplicēta.⁴⁰ Līdz ar to daļa tiesību zinātnieku uzskata, ka prasības “nespeciālista paralēlam vērtējumam” ne vienmēr ir skaidras un iznākums ne īpaši pārliecinošā veidā atkarīgs no noziedzīga nodarījuma sastāva redakcijas nejausībām. Daži tiesību zinātnieki uzskata, ka šī joma mācībā par maldību ir visproblemātiskākā.⁴¹

Noziedzīga nodarījuma sastāva normatīvo pazīmju apzināšanās (tiesu prakses apskats)

Lai teorētiskās atziņas būtu labāk saprotamas, turpinājumā praktiski piemēri.

Dienesta pilnvaru ļaunprātīga izmantošana.

Saskaņā ar Austrijas StGB 302. panta pirmo daļu amatpersona, kura federācijas, federālās zemes, pašvaldību apvienības, pašvaldības vai citas publiskas personas vārdā kā tās institūcija, kas, izpildot likumus, veic amata pienākumus, tīši ļaunprātīgi izmanto savas pilnvaras ar nodomu tādā veidā nodarīt kaitējumu citas personas tiesībām, sodāma ar [...].

Austrijas Augstāka tiesa atzinusi: maldība par normatīvo pazīmi – dienesta pilnvaru ļaunprātīga izmantošana – pārbaudāma noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses līmenī. Tāpēc aizstāvības apgalvojums, ka apsūdzētā nav apzinājusies savas rīcības prettiesiskumu, faktiski attiecas uz normatīvo pazīmi par piešķirto pilnvaru robežām, nevis juridisko kļūdu.⁴² Par tišu ļaunprātīgu pilnvaru izmantošanu nevar būt runas pat tad, ja gadījumā, ja amatpersonas pārliecība, ka viņa vēl rīkojas likumā paredzēto pilnvaru ietvaros, balstās uz maldīgu tiesību uzskatu (*auf einer abwegigen Rechtsmeinung* – vācu val.).⁴³ Savukārt tiša ļaunprātīga pilnvaru izmantošana konstatējama katrā ziņā tad, ja amatpersona apzinājusies savas rīcības juridisko nepieļaujamību jeb nepieņemamību (*rechtlichen Unvertretbarkeit* – vācu val.).⁴⁴ Piemēram, pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas tišums varēja izrietēt no tā, ka amatpersona dod pozitīvu atzinumu par transportlīdzekļa derīgumu ceļu satiksmei, zinot, ka būtisku trūkumu dēļ nepastāv tā izdošanas nosacījumi vai pozitīvs atzinums izdots, neveicot normatīviem aktiem atbilstošu iepriekšēju pārbaudi (tātad procesuālo noteikumu ignorēšanas dēļ).⁴⁵

Turpinājumā piemērs, kurā tiesa nebija pietiekami pamatojusi nodarījuma subjektīvo pusi.

Lietas apstākļi – apsūdzētais notiesāts par to, ka bija akceptējis būvniecību uz kopējas zemes gabalu robežas bez pieguļošā zemes gabala īpašnieka piekrišanas. Zemākās instances tiesa šādas darbības kvalificēja saskaņā ar Austrijas StGB 302. pantu.

Austrijas Augstākā tiesa notiesājošo spriedumu atcēla, vispirms norādot, ka zemākās instances tiesa pamatoti secināja, ka nodomātās būvniecības veikšanai bija nepieciešama pieguļošā zemes gabala īpašnieka piekrišana. Šāds secinājums pamatots ar plānotās būves raksturu (konkrētajā gadījumā bija paredzēta nojumes piebūve jau iepriekš izbūvētai mājai, kas kalpotu transportlīdzekļa novietošanai) kopsakarībā ar attiecīgajiem normatīvajiem aktiem. Turklāt atzīmēts, ka pieguļošā zemes gabala īpašnieka piekrišana varēja attiekties tikai uz konkrētu būvniecības ieceri. Līdz ar to nojumes izbūve nevarēja būt atkarīga no agrākā īpašnieka dotās piekrišanas sākotnējai būvniecības iecerei, bet gan no pašreizējā īpašnieka piekrišanas. Šādas piekrišanas neesamība saskaņā ar būvniecību reglamentējošiem normatīvajiem aktiem padarīja būvniecības ieceri par nepieļaujamu. Tomēr zemākās instances tiesa nebija pietiekami motivējusi nodarījuma subjektīvo pusi. StGB 302. pants attiecībā pret pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu prasa tiešu nodomu. Tāpēc notiesājošā sprieduma taisīšanai jākonstatē, ka apsūdzētais zināja gan to, ka nepieciešama šāda piekrišana, gan to, ka šāda piekrišana nebija dota. Šajā ziņā jāņem vērā, ka par tišu ļaunprātīgu pilnvaru izmantošanu nevar būt runa pat tad, ja gadījumā, ja amatpersonas pārliecība, ka viņa vēl rīkojas likumā paredzēto pilnvaru ietvaros, balstās

uz maldīgu tiesību uzskatu. Izskatot lietu no jauna, jāizvērtē aizstāvības apgalvojums, ka apsūdzētais bija pārliecībā, ka agrākā īpašnieka vispārējā (mutiski dotā) piekrišana pārbūvēt vairāk nekā pusi no viņa toreizējās zemes gabala robežas bija pietiekama pašreizējā īpašnieka piekrišanas vietā.⁴⁶

Nepatiesa liecība (zvērests). Vācijas StGB 154. pants paredz sodu tam, kurš nepatiesi zvēr tiesā vai citā kompetentā iestādē, kas tiesīga pieņemt zvērestu.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzinusi: ja apsūdzētais, nododot zvērestu, apzinājies noteiktu apstākli (konkrētajā gadījumā to, ka viņam kā kreditoram pieder noteikts prasījums), taču kļūdaini domājis, ka šo faktu viņam nav jāatklāj (konkrētajā gadījumā uzskatot, ka mantas sastāvu viņam pienākums atklāt tikai tiktāl, cik prasījumi pārsniedz parādus), tad gadījumā, ja viņš bijis pārlieku apgrūtināts ar parādiem, apsūdzētais pieļāvis maldību par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktisko kļūdu), jo domājis, ka pienākums atklāt un zvērēt neaptver šos prasījumus. Pie nodoma nepatiesā zvērestā pieder tas, ka personai ir saprotams, ka zvērests aptver arī faktus, ko viņa nav atklājusi. Persona nezvēr nepatiesi, ja viņa ir pārliecībā, ka noklusētie fakti nav pakļauti zvērestam. Tas, ka persona pie šāda viedokļa nākusi kļūdaina juridiska uzskata dēļ, neizslēdz to, ka tā ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda). Turpretim juridiska kļūda būtu konstatējama tad, ja apsūdzētais būtu uzskatījis, ka viņš drīkst, nerīkojoties prettiesiski, atkāpties no patiesības.⁴⁷

Analogu viedokli paudusi Austrijas Augstākā tiesa par StGB 288. panta otro daļu, kas paredz sodu tam, kurš, tiesā zvērēt, sniedz nepatiesu liecību vai ar zvērestu to apstiprina, vai nepatiesi zvēr tiesā citos likumā paredzētajos gadījumos.

Pazīme “nepaties” (*falsch* – vācu val.) ir noziedzīga nodarījuma sastāva, kas paredzēts StGB 288. panta otrajā daļā, normatīva pazīme.⁴⁸ Lai gan, dodot zvērestu, jānorāda visas parādnieka mantas sastāvdaļas, kas viņam piederējušas zvēresta laikā, neatkarīgi no to realizācijas iespējām, tātad arī nosacīti, neatgūstami un šaubīgi prasījumi, tomēr, ja apsūdzētais maldīgi uzskatījis, ka noklusētajam faktam zvērēt nav nozīmes un tāpēc viņš nezvēr nepatiesi, šajā ziņā viņam trūkst nodoma. Piemēram, apsūdzētais norādīja, ka izlīguma procesā maksātnespējas procesa administrators viņam izteicies, ka, ņemot vērā objekta apgrūtinājumus, kas reģistrēti zemesgrāmatā, tas viņam nav jānorāda. Austrijas Augstākā tiesa norādīja, ka šim apsūdzētā iebildumam ir nozīme, lemjot jautājumu, vai viņš pieļāvis nodomu izslēdzošu maldību. Tā kā zemākās instances tiesa šo iebildumu nebija vērtējusi, lieta nodota jaunai izskatīšanai.⁴⁹

Tomēr, ja apsūdzētais atsaucies uz nodomu izslēdzošu maldību, vispirms jāpārbauda, vai šim

apgalvojumam piešķirama ticamība, jo tikai tad, ja gadījumā nodoms nav konstatējams. Piemēram, lietā konstatēts, ka apsūdzētais mantas sarakstā nebija iekļāvis nekustamo īpašumu, kas zvēresta laikā zemesgrāmatā bija reģistrēts uz viņa vārda. Apsūdzētais to neapstrīdēja, tomēr apgalvoja, ka šo īpašumu viņš bija apsolijs dāvināt radniekam. Atbilstoši savam nespeciālista viedoklim viņš domājis, ka mutiskās vienošanās dēļ vairs nav zemes gabala īpašnieks (valditājs). Tomēr Austrijas Augstākā tiesa notiesājošo spriedumu atstāja negrozītu, norādot, ka zemākās instances tiesa nemaz nav atzinusi, ka apsūdzētais pieļāvis šādu maldību par īpašuma (valdījuma) tiesiskajām attiecībām. Tiesa šim apgalvojumam nav piešķirusi ticamību, secinot, ka apsūdzētais zvērēt apzinājās savas zemesgrāmatā nostiprinātās īpašuma tiesības un šīs tiesības apzināti nokluseja. Tāpēc apsūdzētā sūdzība novirzās no tiesas spriedumā konstatētajiem apstākļiem. Turklāt arī atbilstoši apsūdzētā paskaidrojumiem mutiski noslēgtais atsavināšanas darījums bija ar nosacījumu, ka apsūdzētajam saglabājas tiesības dzīvot uz zemes izbūvētajā mājā. Līdz ar to arī atbilstoši šim uzskatam, kuram tiesa nav piešķirusi ticamību, viņa mantas sastāvā bija iekļauta saimnieciska rakstura tiesība, ko viņš apzināti nokluseja. Tāpēc arī tad, ja vadīties vienīgi pēc viņa paskaidrojumiem, būtu konstatējams noziedzīga nodarījuma sastāvs.⁵⁰

Sveša manta (lieta). Lietas apstākļi – starp fizisko personu G. un akciju sabiedrību bija noslēgts līgums, saskaņā ar kuru akciju sabiedrība apņēmas piegādāt būvmateriālus jaunbūvei, kā arī veikt visus nepieciešamos darbus līdz tās nodošanai ekspluatācijā, savukārt G. – veikt samaksu par šiem pakalpojumiem. Kā pasūtītājs līgumā bija norādīta persona S., kurš bija zemesgabala īpašnieks, taču līgumu nebija parakstījis. Pēc tam, kad tika piegādāti būvmateriāli un uzsākta jaunbūves būvniecība, piespiedu piedziņas procesā zemes gabals pārdots personai O. Uz izsolītā zemes gabala palika būvmateriāli, kas nebija izsoles priekšmets un kurus nebija pārņēmis jaunais zemes īpašnieks O. Pēc sarakstes ar advokātu un konsultācijas ar darījuma partnera G. pārstāvi akciju sabiedrības vadītājs – apsūdzētais A. uzdeva uzņēmuma darbiniekam aizvākt no zemes tur palikušos būvmateriālus. Pēc tam, kad tas izdarīts, bijušais zemes īpašnieks S. iesniedza ziņojumu par noziedzīgu nodarījumu, apgalvodams, ka viņš ir aiztransportēto būvmateriālu īpašnieks.

Zemākās instances tiesa atbildīgo akciju sabiedrības vadītāju notiesāja par zādzību (Šveices StGB 137. p.), uzskatot, ka viņš pieļāvis juridisku kļūdu. Šveices Federālā Augstākā tiesa šim vērtējumam nepiekrita, norādot, ka neatkarīgi no tā, kā no civiltiesiskā viedokļa vērtējama noslēgtā vienošanās, saskaņā ar zemākās instances tiesas konstatēto jāpieņem, ka apsūdzētais nav vēlējies prettiesiski sagrābt un

piesavināties svešu lietu, bet gan pēc personiska kontakta ar savu advokātu un darījuma partnera G. pārstāvi uzskatījis, ka atgūst precī, kas uzņēmuma līguma ietvaros pirms tās iestrādāšanas nemaz nav pārgājusi pasūtītāja (bijušā zemes īpašnieka S.) īpašumā, vai vismaz to, ka pirkuma līguma ietvaros šī prece piegādāta, taču sakarā ar pircēja G. atkāpšanos no līguma tā atgūstama.

Ja persona maldijusies par procesiem vai apstākļiem, kas atbilst likumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvajam pazīmēm, piemēram, par to, ka lieta, ko viņa paņēma, bijusi sveša, personai bijis maldīgs priekšstats par juridiski nozīmīgiem lietās apstākļiem. Līdz ar to arī tad, ja gadījumā, ja apsūdzētā vērtējums no civiltiesiskā viedokļa nav bijis pareizs, viņš bija maldīgs par šiem apstākļiem. Viņa maldība attiecās vienīgi uz to, vai viņa piegādātie, bet vēl neiebūvētie būvmateriāli ir sveša lieta. Saskaņā ar tiesas konstatēto apsūdzētais domājis, ka ir šo būvmateriālu īpašnieks vai saskaņā ar jauno vienošanos ar darījuma partneri G. ir vismaz tiesīgs tos atgūt. Tātad viņa nodoms nebija vērst uz svešas faktiskās varas laušanu un prettiesisku svešas lietas piesavināšanu. Šāda maldība novērtējama pēc tiem apstākļiem, ko apsūdzētais bija iedomājies.⁵¹

Lietas bojāšana. Vācijas StGB 303. pantā paredzēta atbildība par tišu svešas lietas bojāšanu vai iznīcināšanu.

Tiesu praksē atzīts, ka šo noziedzīgo nodarījumu var izdarīt, arī neiedarbojoties uz ķermeņiskas lietas substanci, ja būtiski ietekmēta tās lietošana mērķim, kuram tā paredzēta. Tāpēc, piemēram, arī tiša gaisa izlaišana no svešas automašīnas riepiem (bez mehāniskas riepu bojāšanas) var veidot šī noziedzīgā nodarījuma sastāvu.⁵²

Pazīme “bojāšana” vismaz tiktāl, ciktāl tā aptver lietas substances mehānisku bojāšanu, uzskatāma par aprakstošu (deskriptīvu). Tomēr šajā piemērā nozīmi iegūst šīs pazīmes normatīvais elements. Kā norādīts iepriekš, lielākā daļa pazīmju ir normatīvo un deskriptīvo elementu sajaukums. Līdz ar to tēzes par nespeciālista paralēlo vērtējumu attiecināmas arī uz deskriptīvo pazīmju normatīvo elementu apzināšanu.

Vērtējot, vai persona šādā situācijā apzinājusies, ka bojā svešu lietu, pausts šāds viedoklis: tas, kurš tīši izlaiž gaisu no svešas automašīnas riepiem, lai tās īpašnieku aizturētu uz vairākām stundām, nevar sekmīgi aizstāvēties, apgalvojot, ka viņam nav bijis nodoma “bojāt”, jo maldīgi domājis, ka ar bojāšanu vienmēr jāsaprot iekļaušanās lietas substancē, piemēram, riepu sagriešana. Ja tiesu praksē atzīts, ka ar bojāšanu jāsaprot katrs lietošanas traucējums, kas nav maznozīmīgs (kaut arī tas ir tikai pārejoša rakstura), tad šajā gadījumā vainīgais, arī raugoties no sava kā nespeciālista viedokļa, pilnībā apzinājies, ka radījis šāda rakstura traucējumu. Līdz ar to nodoms bojāt ir konstatēts. Viņa maldīgais uzskats, ka vienīgi

lietas substances bojājums ir bojāšana likuma izpratnē, ir maldība par termina "bojāšana" definīciju. Tā ir juridiska kļūda, kas nodomu neizslēdz.⁵³

Nelikumīga brīvības atņemšana. Laikā no 1912. gada 5. jūlija līdz 1969. gada 1. septembrim Vācijas StGB 239. panta pirmā daļa bija izteikta šādā redakcijā: tas, kurš apzināti un prettiesiski iesloga cilvēku vai citādā veidā laupa personīgo brīvību, sodāms ar [...]. Pazīme "prettiesiski" saglabāta arī nākamajās šīs normas redakcijās līdz 1998. gada 1. aprīlim.⁵⁴

Vācijas Federālā Augstākā tiesa norādījusi: prettiesiskums ir StGB 239. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīme un sekojoši tas jāaptver noziedzīga nodarījuma izdarītāja (arī atbalstītāja) nodomam. Tiesības iejaukties cita personīgajā brīvībā var izrietēt vienīgi no likuma. Ja persona uzskata sevi par tiesīgu iejaukties cita personīgajā brīvībā tāpēc, ka kļūdaini saskata apstākļus, kuriem pastāvot likums patiešām viņai dotu šādas tiesības, viņa pieļāvusi maldību, kas savā juridiskajā nozīmē pielīdzināma maldībai par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktisko kļūdu), kas izslēdz nodomu. Maldība par iejaukšanās pieļaujamību vai prettiesiskumu cita personīgajā brīvībā, kas balstās uz šādu kļūdainu nodarījuma apstākļu redzējumu (pat ja tā pieļauta neuzmanības dēļ), liedz notiesāt par tiši (ar nodomu) izdarītu brīvības atņemšanu.⁵⁵ Piemēram, ja amatpersona maldīgi (kaut arī vainojami, t.i., neuzmanības dēļ) uzskatījusi, ka, par pamatu ņemot noteikumus par apcietinājumu, pastāv apstākļi, kas attaisno tā piemērošanu, maldības dēļ nodoms nav konstatējams.⁵⁶ Tomēr citādi situācija vērtējama tad, ja apsūdzētais, balstoties uz tiem apstākļiem, ko viņš saskaņā, iejaukšanās uzskatījis par pieļaujamu, savukārt tiesiskā kārtība šādas tiesības neatzīst arī tad, ja šie apstākļi patiešām pastāvētu. Šāda maldība attiecas vienīgi uz juridiskā pienākuma sfēru un ir vērtējama pēc noteikumiem par juridisko kļūdu, kas nav šķērslis nodoma konstatēšanai.⁵⁷

Izvairīšanās no nodokļu nomaksas. Pie nodoma izvairīties no nodokļu nomaksas pieder tas, ka persona zina nodokļa prasījuma pamatu un apmēru un vēlas to samazināt.⁵⁸ Nodokļa parāda eksistence ir šī sastāva pazīme, kam jābūt aptvertam ar nodomu. Personai jāzina vai vismaz jāuzskata par iespējamu, ka no viņai zināmajiem apstākļiem izriet pienākums maksāt nodokli.⁵⁹ Savukārt, ja viņa maldīgi uzskatījusi, ka nodokļa prasījums nav radies, konstatējama maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem, kas izslēdz nodomu (faktiskā kļūda).⁶⁰ Maldība par nodokļu parāda eksistenci (nodokļa parāda nezinašana) izslēdz nodomu izvairīties no nodokļu nomaksas, jo tā, kurš (kaut arī kļūdainu juridisku apsvērumu dēļ) domā, ka nav parādā nodokli, nodoms arī paralēlajā (nespeciālista) vērtējumā neaptver kaitējuma nodarīšanu valsts kasei.⁶¹ Piemēram, ja apsūdzētais kļūdaini domājis, ka noteikta veida darījumi nav

apliekami ar nodokli, viņš maldīgi par nodokļa prasījuma pastāvēšanu. Šāda maldība ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda) un tāpēc izslēdz nodomu.⁶² Tas pats attiecas uz gadījumiem, kad persona maldīgi domājusi, ka nav jāmaksā muitas nodoklis par noteiktas preces (konkrētajā gadījumā – kakao sviesta) ieviešanu valstī. Šajā gadījumā nav nozīmes arī tam, vai šī nezinašana radusies neuzmanības dēļ. Maldoties par attiecīgo muitas noteikumu, apsūdzētajam palika apslēpta nodokļa prasījuma (tātad nodarījuma apstākļa) eksistence. Līdz ar to nav konstatējams nodoms.⁶³

Aprakstošās un normatīvās pazīmes tīrā veidā sastopamas ļoti reti. Lielākā daļa pazīmju ir normatīvu un aprakstošu elementu sajaukums, kurās pārsvaru brīžiem iegūst viens, brīžiem otrs faktors. Šādos gadījumos nodoma konstatēšanai nepieciešams ar maņām uztvert pazīmes aprakstošos elementus un intelektuāli apzināties tās normatīvos elementus.

Tomēr Vācijas Federālā Augstākā tiesa atzinusi, ka kriminālatbildībai par izvairīšanos no nodokļu nomaksas nav nepieciešams nolūks vai tiešs nodoms. Ir pietiekami, ja persona uzskata par iespējamu noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju izpildīšanos un to pacieš (samierinās ar to), t.i., pietiekams ir netiešs nodoms. Tāpēc nodoma konstatēšanai nav obligāti, ka persona droši zinājusi nodokļa prasījuma pamatu un apmēru.⁶⁴ Šajā ziņā tuvāk paskaidrots tālāk minētais: ja persona nodokļa parāda eksistenci uzskata par iespējamu, tomēr neinformē finanšu iestādes par nodokļu aprēķinu ietekmējošiem apstākļiem, viņa samierinās ar nodokļu samazināšanu, rikojas ar netiešu nodomu. Vai nodokļa parāda eksistenci apsūdzētais uzskatījis par iespējamu, tiesai jānoskaidro, novērtējot pierādījumus. Šajā ziņā vērtējumā jāiekļauj tas, kā tirgotāji ievērojuši viņu arodā pastāvošo informācijas iegūšanas pienākumu. Ja tirgotājs neiegūst informāciju par viņa arodā pastāvošajiem nodokļu tiesiskajiem pienākumiem, tas var norādīt uz vienaldzību attiecībā pret sava pienākuma izpildi (un attiecīgi – netiešu nodomu). Tas pats attiecas uz gadījumiem, kad ar nodokli apliekamā persona šaubu gadījumos nav vērsusies pēc juridiska padoma. Arī tas, ka ar nodokli apliekamā persona, kura nav kompetenta nodokļu jautājumos, izvēlas līgumu konstrukcijas vai darījumu procedūras, kas atšķiras no parastajām, var liecināt par samierināšanos ar nodokļu parāda eksistenci, ja viņa neiegūst juridisku padomu, uz kuru var paļauties, bet gan vadās vienīgi pēc savas neprofesionālās juridiskās izpratnes.⁶⁵

Darbības veikšana bez nepieciešamās atļaujas. Krimināltiesību normās dažkārt paredzēta atbildība par noteiktas darbības veikšanu bez kompetentas institūcijas atļaujas (sk., piemēram, mūsu KL 110. p. 2. d., 191. p. 1. un 3. d., 207. p. 2. d., 233. p. u.c.).

Vācijas tiesu praksē atzīts, ka maldīgs viedoklis, ka noteiktai rīcībai nav nepieciešama kompetentas institūcijas atļauja, var būt gan maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), gan juridiska kļūda. Šo abu maldības veidu nošķiršanai norādīts: pēc vispārējā principa sociāli adekvātas vai neitrālas rīcības gadījumā pienākuma saņemt atļauju mērķis ir vienīgi nodrošināt iestādes kontroli pār potenciālām briesmām publiskai kārtībai. Šajos gadījumos nepieciešamās atļaujas neesamība ir noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme. Tikai tur, kur jārunā par principā nevēlamu, aizliegtu rīcību, kas pieļaujama tikai atsevišķos gadījumos, balstoties uz kolidējošo interešu vērtējumu, atļaujas neesamība nav noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, bet gan izsniegtā atļauja ir rīcību attaisnojošs pamats (*Rechtfertigungsgrund* – vācu val.),⁶⁶ t.i., likumā nerakstīts kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzošs apstāklis. Pirmajā gadījumā maldīgs viedoklis par to, ka atļauja nav nepieciešama, ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), bet otrajā gadījumā – juridiska kļūda.⁶⁷ Piemēram, apsūdzētā maldīgs viedoklis, ka viņš nav zinājis, ka gāzes pistoles nēsāšanai nepieciešama speciāla atļauja, ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), jo šādos gadījumos nosacījums iegūt atļauju kalpo tam, lai

valsts varētu realizēt kontroli. Nodarījuma izšķirošais kaitīgums (*entscheidende Unrecht* – vācu val.) izpaužas šī nosacījuma (atļaujas saņemšanas) ignorēšanā. Saskaņā ar paralēlā vērtējuma principiem vainīgajam jāzina, ka viņš pārkāpj valsts kontroles tiesības. Ja šādu zināšanu trūkst, persona "saskata" vienīgi neitrālu, sociāli adekvātu rīcību, kamēr izšķirošās (negatīvās) noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes (bez atļaujas) sociālā nozīme viņai paliek apslēpta. Līdz ar to nav rīcības ar nodomu.⁶⁸ Arī juridisko konsultāciju sniegšana ir sociāli adekvāta, vēlama rīcība. Atļaujas nepieciešamība juridisko konsultāciju sniegšanai ir noteikta konsultācijas saņēmēja interesēs, lai izslēgtu profesionāli nepiemērotas un neuzticamas personas. Līdz ar to maldīgs viedoklis, ka nav nepieciešama atļauja juridisko konsultāciju sniegšanai, ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda).⁶⁹ Tas pats attiecas uz elektrozeju bez attiecīgas atļaujas. Līdz ar to tas, ka persona nav zinājusi par šādas atļaujas nepieciešamību, ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda).⁷⁰ Turpretim par principā prettiesisku (vērtībām pretēju) rīcību, kas tiek atļauta izņēmuma kārtā, atzīta rīcība ar narkotiskajām vielām (to izgatavošana, realizācija, pārvadāšana, izvešana un ieviešana valstī u.tml.). Līdz ar to maldīgs ir viedoklis, ka narkotisko vielu izvešanai no valsts nav nepieciešama atļauja, ir juridiskā kļūda.⁷¹ Tas pats atzīts par rīcību ar kara ieročiem, jo rīcība ar tiem to īpašās bīstamības dēļ veido smagu kaitējumu, ko iespējams novērst tikai atsevišķos gadījumos, izsniedzot iestādes atļauju.⁷²

⁵³ Sinaiskis V. Likuma nezinašana, *Jurists*, Nr. 3 (10)/1929, 67. lpp.

⁵⁴ Turpat, 67. lpp.

⁵⁵ Par nosacījumiem tiesiskās palīdzības aizsardzībai sk. vairāk Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 7. jūnija spriedumu lietā Nr. SKA-238/2207 un 2008. gada 14. februāra spriedumu lietā Nr. SKA-34/2008. Pieejami: at.gov.lv.

⁵⁶ Sinaiskis V. Likuma nezinašana, *Jurists*, Nr. 3 (10)/1929, 67. lpp.

⁵⁷ Rudāns S. Darījuma rakstiska forma, *Jurista Vārds*, 22.01.2008., Nr. 3.

⁵⁸ Valmieras rajona tiesas 2013. gada 4. oktobra spriedums lietā Nr. K39-0138-13/5. Nav publicēts; Valmieras rajona tiesas 2013. gada 8. novembra spriedums lietā Nr. K39-0022-13/5. Nav publicēts; Limbažu rajona tiesas 2014. gada 20. novembra spriedums lietā Nr. K21-0139-14/2. Nav publicēts; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2015. gada 26. jūnija lēmums lietā Nr. SKK-169/15. Nav publicēts; Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 2013. gada 5. decembra lēmums lietā Nr. SKK-576/13. Nav publicēts.

⁵⁹ Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2002. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. SKK-578. No: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta lēmumi 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 297-300. lpp.

⁶⁰ Mincs P., Lauva J. Sodu likums ar komentāriem. Valsts tipogrāfijas izdevums, 1937, 275. lpp. Situācijas krimināltiesisko vērtējumu negroza tas, ka Civillikuma 1034. pants nosaka, ka ar īpašnieka nāvi īpašuma tiesība pāriet uz viņa mantiniekiem. Pamatojums – Baltijas Vietējo civillikumu kopojuma 869. pants (tagad Civillikuma 1034. p.) neuzstāda kādu atsevišķu nosacījumu, kurš it kā pārgrozītu vispārējos nosacījumus par mantošanas tiesībām. Pēc vispārējiem noteikumiem ar mantinieku pieaicināšanu pie mantošanas viņiem tiek dota iespēja kļūt par mantiniekiem, kamēr patiesai mantošanai, t.i., mantojuma iegūšanai prasāma vēl mantojuma pieņemšana (Konradi F., Valters A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 157. lpp.). Mantojuma pieņemšanai ir atpakaļejošs spēks uz mantojuma atklāšanās momentu – pieņemtais mantojums tiek atzīts par mantiniekam piederību no mantojuma atklāšanās dienas. Ar to tiek nodrošināta īpašuma tiesību nepārtrauktība (Grūtups A. Civillikuma komentāri: īpašums. Rīga: Mans īpašums, 1996, 88. lpp.). Šī civiltiesiskā fikcija nav piemērojama, vērtējot lietas apstākļus kriminālietā: tas, vai vainīgais noziedzīgi iegūvis svešu mantu, atkarīgs tikai no lietas apstākļu civiltiesiskā vērtējuma uz nodarījuma izdarīšanas brīdi. Tāpēc

vēlāki apstākļi (konkrēta gadījumā – mantojuma masas kā juridiskās personas izbeigšanās un īpašuma tiesību iegūšana ar atpakaļejošu spēku) vainīgajam nevar nākt par labu.

⁶¹ Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2007. gada 25. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-164/2007. Nav publicēts.

⁶² Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2008. gada 12. novembra lēmums lietā Nr. SKK-620/2008. Nav publicēts.

⁶³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski-praktiskais komentārs, 1. grāmata, Vispārīgā daļa. Rīga: firma "AFS", 2003, 58. lpp.; Liholaja V. Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas teorētiskie pamati un prakse. Rīga: Firma "AFS", 2003, 37. lpp.

⁶⁴ Tiesa gan, neskatot iepriekš publicētajā rakstā "Noziedzīga nodarījuma uzbūve, nodoms un vaina" kritizēto KL 9. pantā iekļauto nodoma pazīmi – kaitīguma apzināšanos, kas no likuma būtu izslēdzama.

⁶⁵ Roxin C. Strafrecht. Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 487.

⁶⁶ Turpat, 491. lpp.

⁶⁷ Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil des 19.01.1973., BGE 99 IV 57, 9. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4099057.html>.

⁶⁸ Roxin C. Strafrecht. Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 308.

⁶⁹ Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1: §§ 1-51 StGB, München: C.H. Beck Verlag, 2003, S. 661.

⁷⁰ Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 19.01.1973., BGE 99 IV 57, 9. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4099057.html>.

⁷¹ Turpat.

⁷² Roxin C. Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 308.

⁷³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 29.08.2007., 5 StR 103/07, 51. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/07/5-103-07.php?referer=db>.

⁷⁴ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Celle, Urteil vom 07.04.2003., 21 Ss 17/03, 37. rdk. Pieejama: <http://openjur.de/u/314880.html>

⁷⁵ Roxin C. Strafrecht. Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 485.

⁷⁶ Neimanis J. Darbnespējīgas personas jēdziena saturs Krimināllikuma 40. panta otrajā daļā, *Jurista Vārds*, 12.04.2016., Nr. 15.

Juridiskajā literatūrā šāda pieeja, norobežojot abus maldības veidus, dažkārt kritizēta, jo ne vienmēr viegli noteikt, vai konkrētā rīcība vispārēji ir sociāli adekvāta vai tomēr atļauta tikai izņēmuma kārtā. Sarežģītākajos gadījumos tiesu prakses pieeja prasa apjomīgu tiesiskā regulējuma analīzi.⁷³

Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpums. Ja ceļu satiksmes noteikumiem pretēja rīcība saistīta ar maldību vērtējumā par optiski (vizuāli) pareizi un pilnīgi uztvertas ceļa zīmes juridisko nozīmi, kas izriet no ceļu satiksmes noteikumu zināšanas aktuālā trūkuma, parasti jāpieņem juridiska kļūda.⁷⁴ Līdz ar to attiecīgais ceļu satiksmes noteikums šādos gadījumos uzskatāms par pārkāptu apzināti (ar nodomu).⁷⁵

Kriminālbildību (prettiesiskumu) izslēdzoši apstākļi. Juridiska kļūda konstatējama tad, ja persona norāda uz tādu rīcību attaisnojošu (kriminālbildību jeb prettiesiskumu izslēdzošu) iemeslu, ko likums nepazīst, kā arī tad, ja viņa par plašu novelk reāli eksistējoša rīcību attaisnojoša (kriminālbildību izslēdzoša) iemesla robežas.⁷⁶ Piemēram, kontekstā ar nepieciešamo aizstāvēšanos paustas šādas atziņas: juridiska kļūda konstatējama tad, ja persona nav maldijusies par uzbrukuma faktiskajiem apstākļiem un uzbrukuma atvairīšanu nepieciešamo, bet gan par to, kas nepieciešamās aizstāvēšanās situācijā ir atļauts.⁷⁷ Maldība par personai piederošajām (likumīgajām) nepieciešamās aizstāvēšanās robežām un apjomu ir juridiskā kļūda.⁷⁸ Piemēram, šāda maldība konstatējama, ja:

- uzbrukuma bīstamība novērtēta pareizi, tomēr maldīgi uzskatīts, ka pieļaujama jebkāda veida un apmēra aizstāvēšana;⁷⁹

- persona maldīgi domājusi, ka pieļaujams aizstāvēties pret jau noslēgušos uzbrukumu;⁸⁰

- persona maldīgi domājusi, ka pieļaujams aizstāvēties pret apdraudējumu (uzbrukumu), kas iespējams tikai nenoteiktā nākotnē.⁸¹

Turpretim, ja uzbrucējs izteicis draudus, ko apsūdzētais novērtējis par bīstamākiem, nekā tie bija patiesībā, un tāpēc nepieciešamā aizstāvēšanās gājusi pārlietu tālu, šādā gadījumā iespējama nevis juridiska kļūda, bet maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda).⁸²

Dažos gadījumos maldībai par kriminālbildību izslēdzošiem apstākļiem (faktiskai kļūdai) var pievienoties maldība par noziedzīga nodarījuma juridiskajām sekām (juridiska kļūda). Tādā gadījumā apsūdzētais maldās divas reizes – pirmkārt, maldīgi pieņemot tādu apstākļu eksistenci, kas atbilst kriminālbildību izslēdzošiem apstākļiem (faktiskā kļūda), un, otrkārt, par to, cik tālu situācijā, ko viņš (maldīgi) apzinājis, viņam ir tiesības veikt darbību, kas formāli veido noziedzīga nodarījuma sastāvu (juridiskā kļūda),⁸³ piemēram, cik tālu šādā situācijā viņam ir tiesības uz nepieciešamo aizstāvēšanu, nodarot uzbrucējam miesas bojājumu.

Secinājumi

1. Maldība par tiesībām iespējama divos līmeņos – atsevišķas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes līmeni un noziedzīga nodarījuma kopvērtējuma līmeni.

Pirmā veida maldība var būt šķērslis nodoma konstatēšanai, jo vismaz dažreiz šāda maldība liedz pilnā apmērā apzināties nodarījuma apstākļus. Šādos gadījumos princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" nedarbojas, jo nozīmi iegūst KL 8. panta otrās daļas nosacījums – nav konstatējama nodomam nepieciešamā personas psihiskā attieksme pret visām noziedzīga nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Tikai tad, ja maldība par tiesībām pieļauta noziedzīga nodarījuma kopvērtējuma līmeni, t.i., ja persona pareizi uztvērusi visus nodarījuma apstākļus, taču maldīgi novērtējusi tā juridiskās sekas, tā ir maldība, kas neietekmē nodoma konstatēšanu. Tikai šādos gadījumos sāk darboties princips "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" (ar dažiem izņēmumiem, kas tiks apskatīti nākamajā rakstā).

2. Ja persona atsaucas uz kļūdainu viedokli tiesību jautājumā, vispirms jāpārbauda, vai šim apgalvojumam piešķirama ticamība. Ja šim apgalvojumam nav piešķirama ticamība, nav konstatējama nedz maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), nedz par noziedzīga nodarījuma juridiskajām sekām (juridiskā kļūda). Tikai tad, ja šim apgalvojumam piešķirama ticamība, atkarībā no tā, kurā no līmeņiem pieļauta atsevišķas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes ietvaros ir maldība par noziedzīga nodarījuma apstākļiem (faktiskā kļūda), bet maldība nodarījuma kopvērtējuma līmeni ir juridiska kļūda, kas nodomu neizslēdz.

3. Ir nošķiramas divas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju grupas – aprakstošās (deskriptīvās) un normatīvās. Atkarībā no tā, vai pazīme ir

aparakstoša vai normatīva, atšķirīgi ir nosacījumi nodoma intelektuālā elementa konstatēšanai. Nodoma intelektuālais elements (zināšana) nozīmē aprakstošo pazīmju uztveršanu ar maņām un normatīvo pazīmju intelektuālu izpratni. Ja pazīme apraksta reālās pasaules priekšmetus vai norises, nodomam parasti nepieciešama tikai šo faktisko apstākļu zināšana, šos apstākļus uztverot ar maņām. Savukārt, ja pazīmi raksturo spēcīgs normatīvais elements, šīs pazīmes būtība personai atklājas vienīgi ar intelektuālas izprašanas aktu vai zināmu juridisku vērtējumu.

4. Aprakstošās un normatīvās pazīmes tirā veidā sastopamas ļoti reti. Lielākā daļa pazīmju ir normatīvu un aprakstošu elementu sajaukums, kurās pārsvaru brīžiem iegūst viens, bet brīžiem otrs faktors. Šādos gadījumos nodoma konstatēšanai nepieciešams ar maņām uztvert pazīmes aprakstošos elementus un intelektuāli apzināties tās normatīvos elementus.

5. Nepareizs priekšstats par normatīvajām pazīmēm (un aprakstošo pazīmju normatīvajiem elementiem) ne vienmēr izslēdz nodomu. Šajā sakarā vāciski runājošās valstīs tiek lietots termins "nespeciālista paralēlais vērtējums". Nespeciālista paralēlais vērtējums nozīmē, ka personai jābūt vienīgi atbilstošam priekšstatam par savas rīcības sociālo nozīmi. Ja persona sava nespeciālista vērtējumā saprot savas rīcības sociālo nozīmi (saturu), viņa rikojas ar nodomu arī tad, ja kļūdās par precīzu juridisku kvalifikāciju. Turpretim, ja, maldoties par tiesību normām, persona nesaskata lietas apstākļu elementa sociālo saturu, viņai trūkst nodoma attiecībā uz šo pazīmi. ■

⁷⁶ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 308.-309.

⁷⁷ Turpat, 285. lpp.

⁷⁸ Münchner Kommentar, Strafgesetzbuch § 5 1-51, München: C.H. Beck Verlag, 2003, S. 303.

⁷⁹ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 309.

⁸⁰ Turpat, 485.-486. lpp.

⁸¹ Neimanis J., Darbnespējīgas personas jēdziena saturs Krimināllikuma 40. panta otrajā daļā, Jurista Vārds, 12.04.2016, Nr. 15.

⁸² Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 04.04.2003., BGE 129 IV 238, 20. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4129238.html>.

⁸³ Turpat.

⁸⁴ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 489.

⁸⁵ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 22.06.1994., Geschäftszahl 10b4/94, Pieejama: http://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19940622_OGH0002_00100B00004_9400000_000.

⁸⁶ Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 04.04.2003., BGE 129 IV 238, 16. rdk. Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4129238.html>.

⁸⁷ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 25.06.1986., Geschäftszahl 90s132/85, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19860625_OGH0002_00900500132_8500000_004/JJR_19860625_OGH0002_00900500132_8500000_004.html.

⁸⁸ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 10.12.2012., Geschäftszahl 170s20/12p, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20121210_OGH0002_01700500020_12P0000_000.

⁸⁹ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 489.

⁹⁰ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 21.12.2005., 3 StR 470/04, 82. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/04/3-470-04.php>; Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 03.04.2008., 3 StR 394/07, 34. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/3/07/3-394-07.php>.

⁹¹ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 494.

⁹² Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 10.12.2012., Geschäftszahl 170s20/12p, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20121210_OGH0002_01700500020_12P0000_000.

⁹³ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 24.11.2014., Geschäftszahl 170s16/14b, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20141124_OGH0002_01700500016_14B0000_000.

⁹⁴ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 16.01.1991., Geschäftszahl 11 Os 138/90, Pieejama: https://db.manz.at/document/ris.just.JIT_19910116_OGH0002_0110S000138_9000900_000.

⁹⁵ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 30.09.2013., Geschäftszahl 170s12/13p, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20130930_OGH0002_01700500012_13P0000_000.

⁹⁶ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 24.11.2014., Geschäftszahl 170s16/14b, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20141124_OGH0002_01700500016_14B0000_000.

⁹⁷ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 06.11.1958., 4 StR 383/58, 20., 22. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1958-11-06/4-StR-383_58.

⁹⁸ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 13.05.1986., Geschäftszahl 100s65/86, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19860513_OGH0002_01000500065_8600000_000.

⁹⁹ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 17.11.1983., Geschäftszahl 120s152/83, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19831117_OGH0002_012005000152_8300000_000.

¹⁰⁰ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 07.05.1987., Geschäftszahl 130s49/87, Pieejama: http://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19870507_OGH0002_01300500049_8700000_000.

¹⁰¹ Šveices Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 17.11.1983., BGE 109 IV 65, Pieejama: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c4109065.html>.

¹⁰² Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Beschluss vom 14.07.1959., 1 StR 296/59, Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1959-07-14/1-StR-296_59.

¹⁰³ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 486.

¹⁰⁴ Pieejams: <http://lexetius.com/StGB/239.2>.

¹⁰⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 19.12.1952., 1 StR 2/52, 11. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1952-12-19/1-StR-2_52.

¹⁰⁶ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 08.10.1954., 5 StR 125/54, 21. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1954-10-08/5-StR-125_54.

¹⁰⁷ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 19.12.1952., 1 StR 2/52, 11. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1952-12-19/1-StR-2_52.

¹⁰⁸ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 08.09.2011., 1 StR 38/11, 19. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/11/1-38-11.php>.

¹⁰⁹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 03.05.1973., 4 StR 79/73, 2. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1973-05-03/4-StR-79_73.

¹¹⁰ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 08.09.2011., 1 StR 38/11, 21. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/11/1-38-11.php>.

¹¹¹ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 490.

¹¹² Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 07.12.1979., 2 StR 315/79, 32. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1979-12-07/2-StR-315_79.

¹¹³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 13.11.1953., 5 StR 342/53, 14.-15. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1953-11-13/5-StR-342_53.

¹¹⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 08.09.2011., 1 StR 38/11, 19.-21. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/11/1-38-11.php>.

¹¹⁵ Turpat 25.-26. rdk. Juridiskajā literatūrā, neapšaubot netieša nodoma iespējamību, komentārā par šo nolēmumu atzīmēts, ka tiesas motīvi liecina, ka tiesa bez leivēšanas atstājusi netieša nodoma gribas elementu, jo tā esamība automātiski izsecināta no apzināšanas, ka, iespējams, pastāv nodokļa prasījums, t.i., no nodoma intelektuālā elementa. Šāda pieeja ir preturā ar tiesu praksē uzstādītajiem kritērijiem netieša nodoma konstatēšanai citos noziedzīgos nodarījumos, saskaņā ar kuriem jāpamato abu nodoma elementu (gribas un intelektuālā) esamība. Duttge G. Ein neuer Vorsatzbegriff? Besprechung zu BGH, Urteil vom 8. September 2011 (1 StR 38/11) // Onlinezeitschrift für Höchststrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht, 8-9/2012. Pieejams: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/archiv/12-08/index.php?sz=7>.

¹¹⁶ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Hamm, Beschluss vom 11.03.2008., 3 Ss OWI 687/07, 26. rdk. Pieejama: <http://openjur.de/u/131492.html>.

¹¹⁷ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Celle, Beschluss vom 25.05.2004., 222 Ss 71/04, 16. rdk. Pieejama: <https://openjur.de/u/316514.html>.

¹¹⁸ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Frankfurt am Main, Beschluss vom 18.11.2005., 1 Ss 220/05, 9. rdk. Pieejama: <https://openjur.de/u/180421.html>.

¹¹⁹ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Celle, Beschluss vom 25.05.2004., 222 Ss 71/04, 14., 17., 18. rdk. Pieejama: <https://openjur.de/u/316514.html>.

¹²⁰ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Stuttgart, Beschluss vom 20.05.2009., 4 Ss 1057/09, 18.-20. rdk. Pieejama: <http://openjur.de/u/351413.html>.

¹²¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 02.11.2010., 1 StR 581/09, 75.-76. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/09/1-581-09.php>.

¹²² Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Frankfurt am Main, Beschluss vom 18.11.2005., 1 Ss 220/05, 9. rdk. Pieejama: <https://openjur.de/u/180421.html>.

¹²³ Marxen K. Der Fall des Monats im Strafrecht // Famos, 11/2006, S. 6, Pieejams: http://famos.rewi.hu-berlin.de/file.php/inline/famos_2006_11_waffenschein.pdf?id=47354.

¹²⁴ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Bamberg, Beschluss vom 01.12.2015., 3 Ss OWI 834/15, teze Nr. 1, Pieejama: <http://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2015-N-20269?hl=true&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

¹²⁵ Vācijas Augstākās tiesas lieta: Oberlandesgericht Bamberg, Beschluss vom 01.12.2015., 3 Ss OWI 834/15, 5.-6. rdk. Pieejama: <http://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/Y-300-Z-BECKRS-B-2015-N-20269?hl=true&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

¹²⁶ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München: Verlag C.H. Beck, 2006, S. 633.

¹²⁷ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 10.05.1968., 4 StR 16/68, 10. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1968-05-10/4-StR-16_68.

¹²⁸ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 13.04.1962., 2 StR 71/62, 9. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1962-04-13/2-StR-71_62.

¹²⁹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 21.05.1963., 1 StR 153/63, 5. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1963-05-21/1-StR-153_63.

¹³⁰ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 12.07.2003., 1 StR 187/03, 9.-10. rdk. Pieejama: <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/1/03/1-187-03.php?referer=db>.

¹³¹ Austrijas Augstākās tiesas lieta: Entscheidungsdatum 06.09.1989., Geschäftszahl 140s94/89, Pieejama: https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_19890906_OGH0002_01400500094_8900000_000.

¹³² Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 02.09.1969., 5 StR 381/69, 11. rdk. Pieejama: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1969-09-02/5-StR-381_69.

¹³³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: Urteil vom 06.06.1952., 1 StR 708/51, 3.-6. rdk. Pieejama: